

MAGYAR FEGYVEREK

(III/02/c.)

Z. Tóth Csaba (Pécs):

Az Árpádok fejedelmi szablyája – eredete, története és jelentősége

Tartalom

Bevezetés

1. Kardtól a szablyaig
 2. Az Árpád-szablya és ogur/ujgur díszítőmotívumai
 3. A szavárd, magyar és ogur kapcsolat
 4. Két nyugati forrás az Árpád-ház kincseinek kiviteléről
 5. A Magyar Nemzet Szent Kardjának mítikus és történeti jelentősége
- Bibliográfia

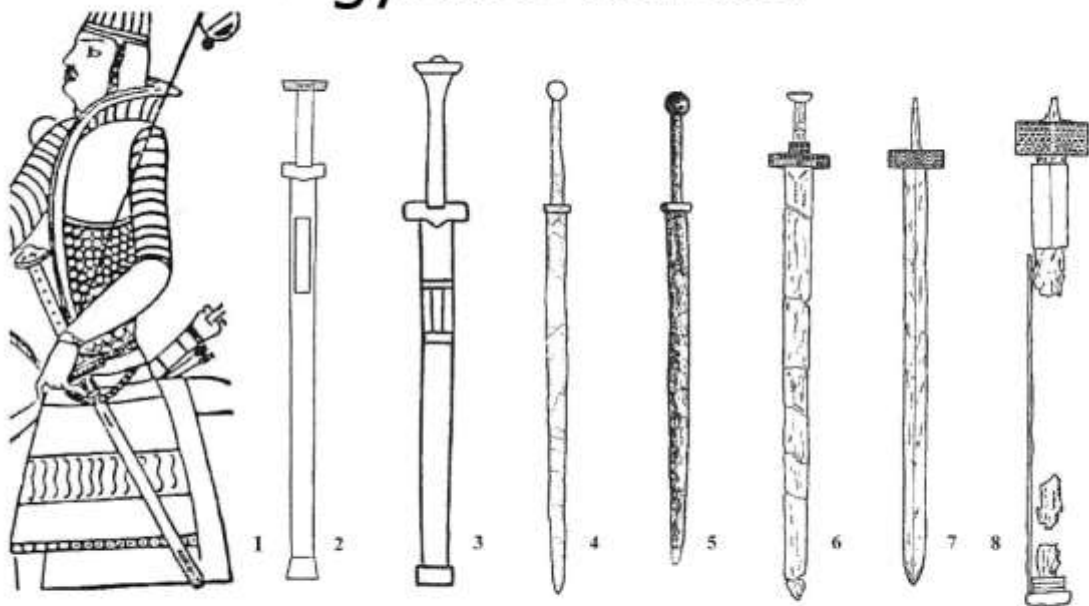
Bevezetés

Számos szablyát ismerünk a Altajtól a Kárpátokig megtalálható emlékekből, temetkezésekből, melyek közül van egy, amely nem került a földre, és ma is eredeti pompájában ragyog: az ún. „Bécsi szablya”. Ez a remekműű aranykard az Árpád-dinasztia birtokában volt, majd a középkorban nyugatra került, s jelenleg a bécsi Kunsthistorisches Museum-ban található. A Honfoglalás korának stílusjegyeit viselő magyar szablya nagy valószínűséggel magának a honalapító Árpád fejedelemnek készülhetett ünnepi, kultikus célokra, majd fejedelmi s keresztény királyi utódai avatásánál használhatták (a kardvágás a négy égtáj felé régi szokás volt nálunk is). Ebben az ismertetésben az Árpád-szablya titkainak eredünk a nyomába, feltárva eredetét, párhuzamait, sorsát, hogy felhívjuk a figyelmet erre a nemzeti kincsünkre, mely a magyarság számára nem kevésbé szent kell legyen, mint a Korona, hasonlóan Attila kardjához (Herodotos, Ammianus szkíta, hun, alán kardtoposza nyomán, Priscus, Iordanes), vagy a távoli, turáni testvéreink, a japánok híres császári Masamune-kardjához, mely a mítikus égi kard, a Tsurugi földi megfelelője.

1. Kardtól a szablyáig

- Egyenes kardok a hunokig
- Átmeneti formák, proto-szablya az európai avaroknál, ny.-i törköknél, kardhüvelyen P-fülekkel
- A szablya kifejlesztése vagy továbbfejlesztése valószínűleg épp a szavárd-magyarok révén (rég neveünk „szavarti-aszfali”, DAI 38), esetleg muszlim hatásra is, a kazár-arab háborúk idejétől (8. sz. elejétől)

Egyenes kardok

Egyenes kardtípusok Közép-Ázsiától az európai hunokig.
1. Kizil, 2. Han kard, 3. Orlat, 4. Achamaili, 5. Agalyksai,
6. Dmytrivka, 7. Lermontovskaia Skala, 8. Altußheim (Litvinsky)

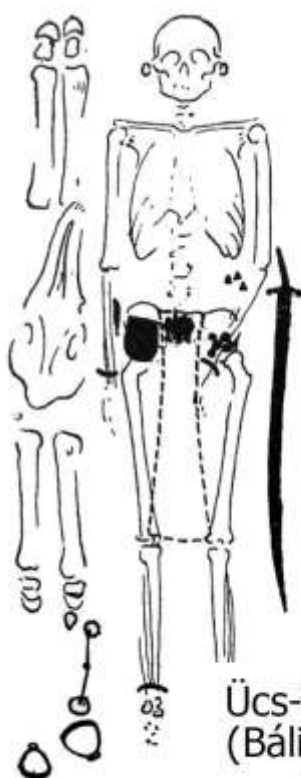
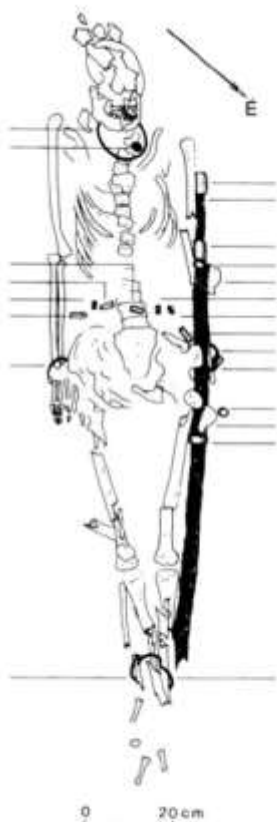

Közép-ázsiai szogd viselet,
Kizil (Grünwedel)

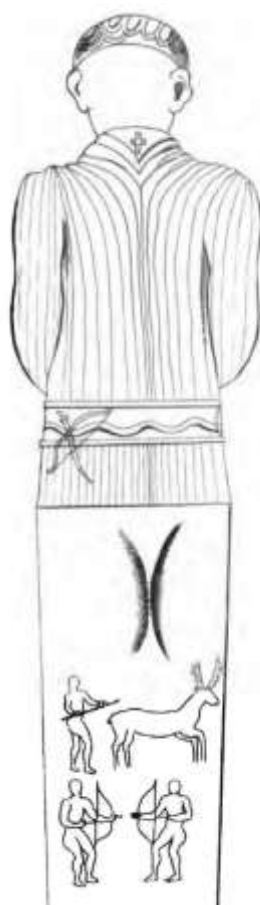

Közép-ázsiai ujjgur
viseletek 8-9. sz.
(Grünwedel)

Proto-szablyák és szablyák

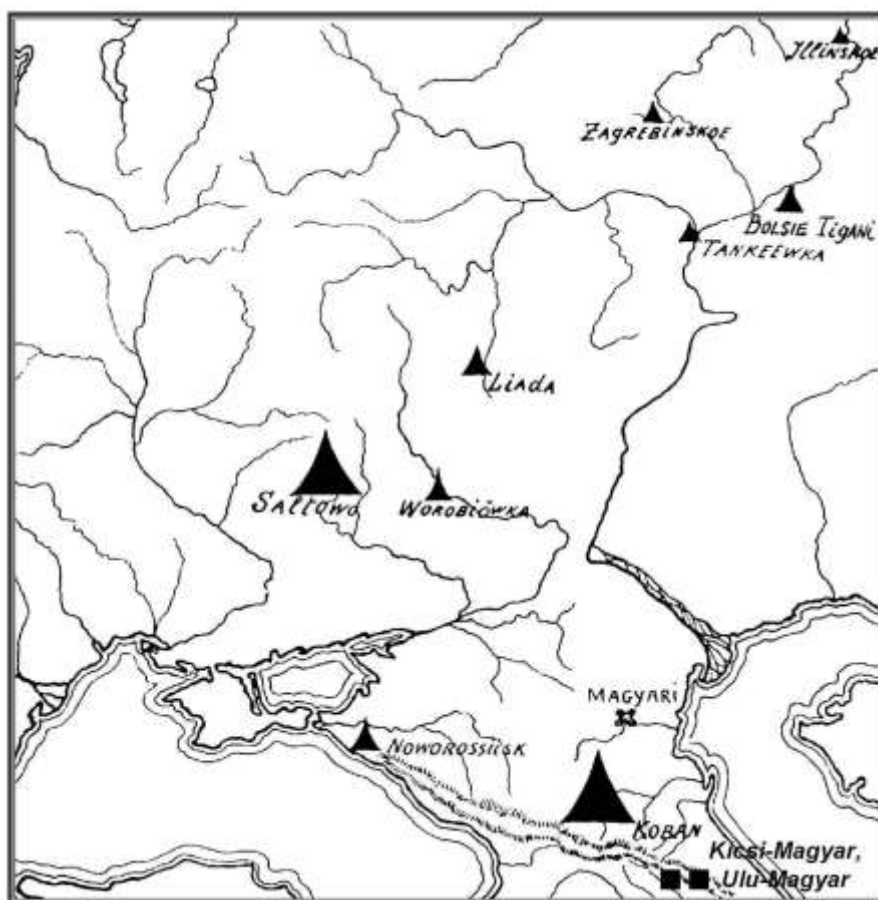
Ücs-tepe, Azerbajdzsán, AD 6. sz.
(Bálint Cs.), Kenézlő (László Gy.),
és Kegety, Szrotszk, Altáj
(P-függesztőfüllel, Fettich)

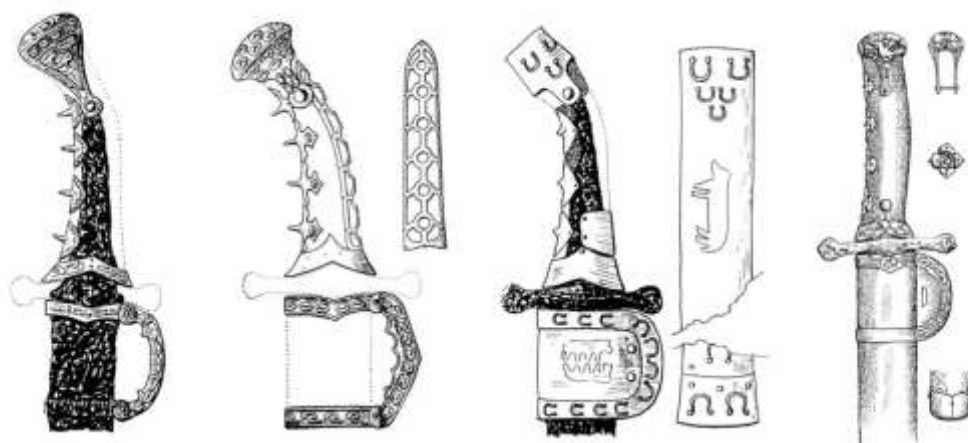
Dél-Oroszo., É.-Kauk.
(Jerney, Potocky),
Zbrucsi idol, Dk.-
Lengyelo. (Zaharov)

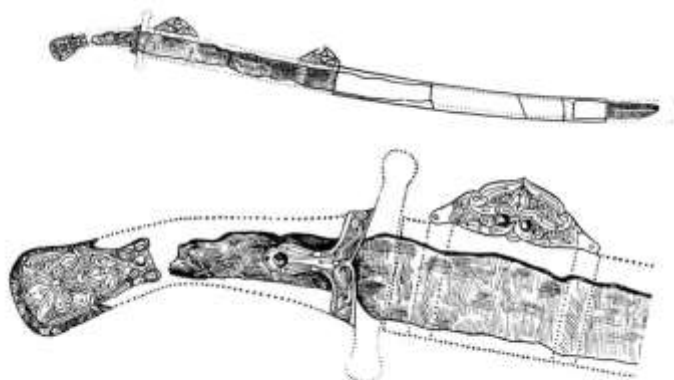
A Kockij gorodoki ezüsthál, Berezovo, Tobolszki körzet (Bakay), szabir-magyar emlék lehet, a bekarcolt 1+7 „szellemmel” és szablyáikkal együtt

Szabalyák elterjedése Kelet-Európában, VIII-IX. sz. (Arendt, Studia Levedica 1935, a Kuma-menti Magyar város feltűnésével); a szablya kialakításában nagy valószínűséggel szerepet játszhattak a fémművességükről régóta híres szavárdok (Itkul-kultúra, „isszedonok” a kelet-uráli Iszet-folyónál, i.e. 7. századtól, majd a Volgai Bulgáriában, ld. Maszúdi, Ibn Fadlan, DAÍ, De cerim., Drasxan-kerti, 9-10. sz., ill. Kicsi- és Ulu-Magyar, Derbend-name)

Szaltovói, észak-
kaukázusi, volga-
kama vidéki
szablyatípusok,
és a geszterédi
szablya (Arendt)

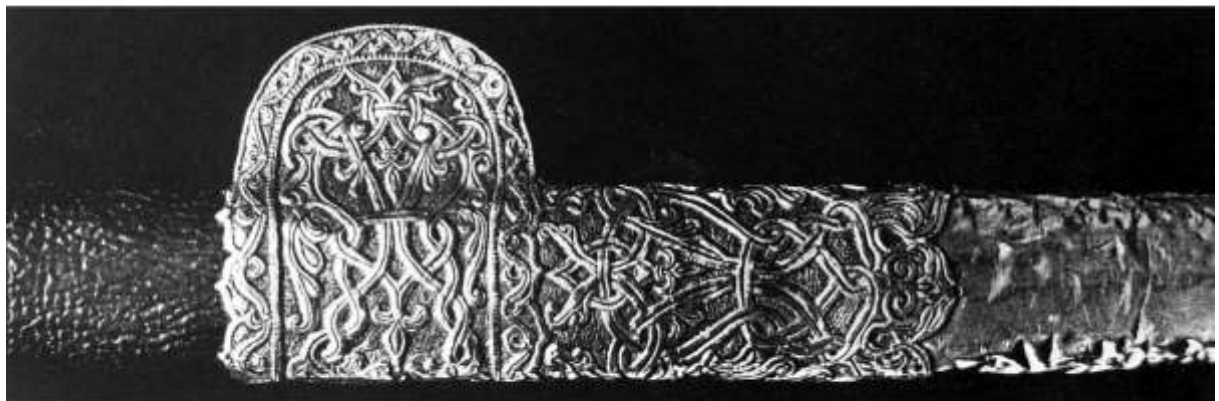
A honfoglaló magyar férfiviselet (László Gy.)

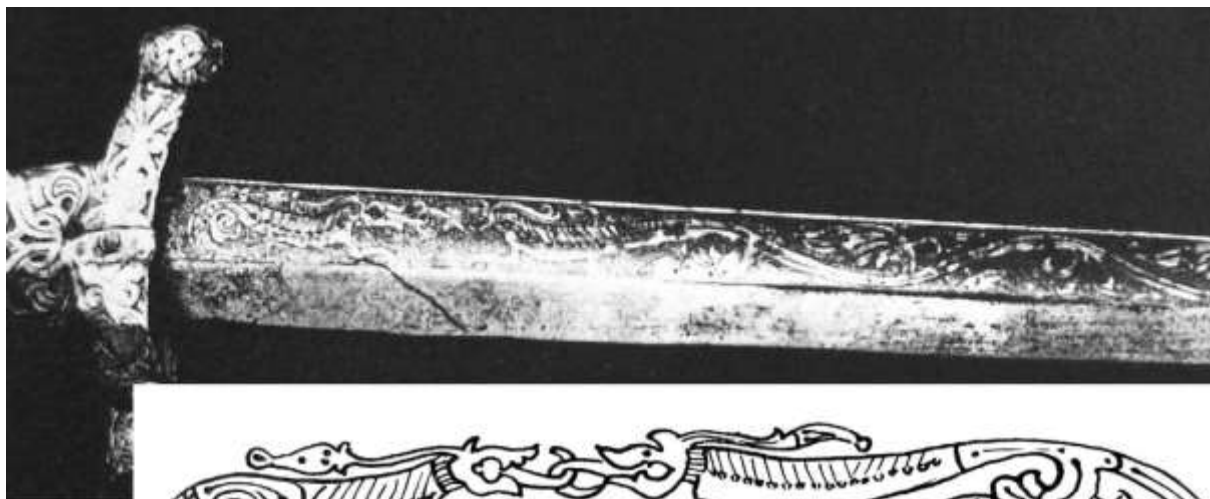
2. Az Árpád-szablya és ogur/ujgur díszítőmotívumai

Az ún. „Bécsi szablya” egy eredeti, honfoglalás kori arany szablya, mely az Árpád-dinasztia családi kincstárából került nyugatra. Nagy a valószínűsége, hogy már Árpád fejedelem birtokolhatta, örökölhette, vagy az ő részére készülhetett a honalapítás után, így helyesebb, ha *Árpád-szablyának* nevezzük, nem pedig a korábbi téves nevein („Attila-kard”, „Nagy Károly kard”), vagy pusztán „bécsi”-nek. E szablya pengéjének épsége azt mutatja, hogy kultikus, áldozati ill. királyavatási célokra használhatták, nem csatákban (kardvágásról ld. Ipolyi 257-258)

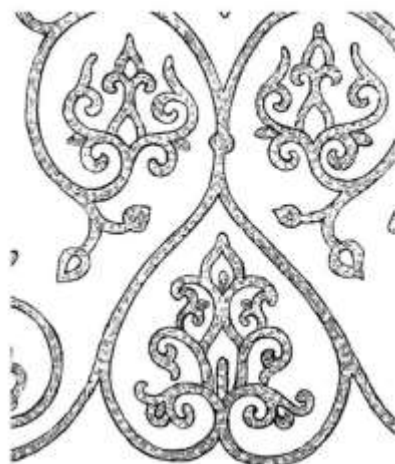
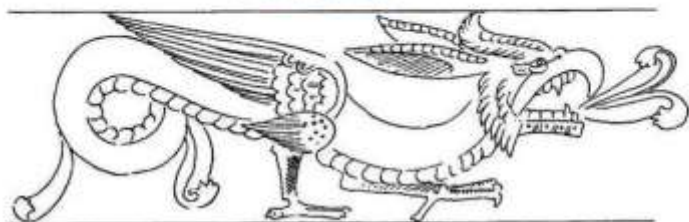
Fettich N.: A honfoglaló magyarság fémművészete, *Archeol. Hung. XXI.*, 1935., 77. tábla (márkolaton: rájabőr)

Az Árpád-szablya pengéjére erősített aranyozott rézberakás vésete, melyen két, szembeforduló sárkány és növényi motívumok láthatók (Fettich, László Gy. rajza, penge: 75,8 x 2,9 cm)

Az Árpád-szablya leveles-indafonatos díszítései ogur/ujgur eredetűek lehetnek, melyekből rengeteg példánk van (Chotscho/Le Coq, Bezeklik/Grünwedel, balra), és elterjedtek Kelet-Íránban is (Merv, korszó díszítéséről, fent)

Balra: a honfoglaláskori motívumainkkal azonos jellegű szívpalmettát mint termékenység jelképet őrző sárkányok a 2. Ujgur Kaganátus idejéből, Bezeklik, 9-10. század (Le Coq), és Kizil (Grünwedel), fent István kir. erszényének vagy fővegének díszítése (Ipolyi)

3. A szavárd, magyar és ogur kapcsolat

Kara-Abyz kultúra = Bjelaja középső szakaszánál, i.e. 2. sz., AD 3-4. sz., „arimaszpuk”, szargatkai ogurok és hunok? (Ptol.: 'Khuni?')

Metere (Ovidius, Tristia, II. 191), AD 9. k., *Mattzaris* (CIL 5234), AD 40. (szarmata hadjáratokban a K-m. környékén)

Sardi Scythae = szavárd szkíták & *Mazacasos* = magyarok a Meóztisztól keletre (Plinius, IV. 83, VI. 21, *Essedones*, a Meóztisz „fölött”, „körül” & keleten); *Souardeni* = szavárdok uo., *Materi* = magyarok a Volgától keletre (Ptolemaios, V. 9, 16-17, *Issedones*, nagy nép & városaik keleten), AD 1-2. sz.

Prokorovo-kultúra = korai szarmaták, sauromaták a Bjelaja felső szakaszánál, i.e. 4-1. sz., + Itkul-Gorokovo, i.e. 3. sz. végétől

Szarmaták az Alsó-Volgánál

Hérodotosz:

Argippe, v. „kecskelábúak” (prémcsizmások) = „finnugorok”? (Cserkaszkul, Mezsovka, Gamajun; első kapcs. az óirániakkal i.e. 1750-1500 k.)

Isszedonok = Itkul-kultúra az Iszet-folyónál, szavárdok, szabirok („Szabíria”), i.e. 7-3. sz.; Gorokovo-kultúra = magyarok (?), i.e. 5-3. sz.

Arimaszpuk = Szargatka-kultúra a Tobol-Irtis folyók között, ogurok, i.e. 7. sz., AD 4. sz., hunok szórva-nyosan i.e. 3. sz. végétől (Iszakovka, Szidorovka)

AD 3. sz., kín. „Kaocső Tingling”, Magas Kocsijú ogur, hun, etc. törzsszövetség, köztük „Pak Sap”, „fehér szap/szip”, valosz. a szabir-magyarok is (Wei-shu, Schlegel 1896)

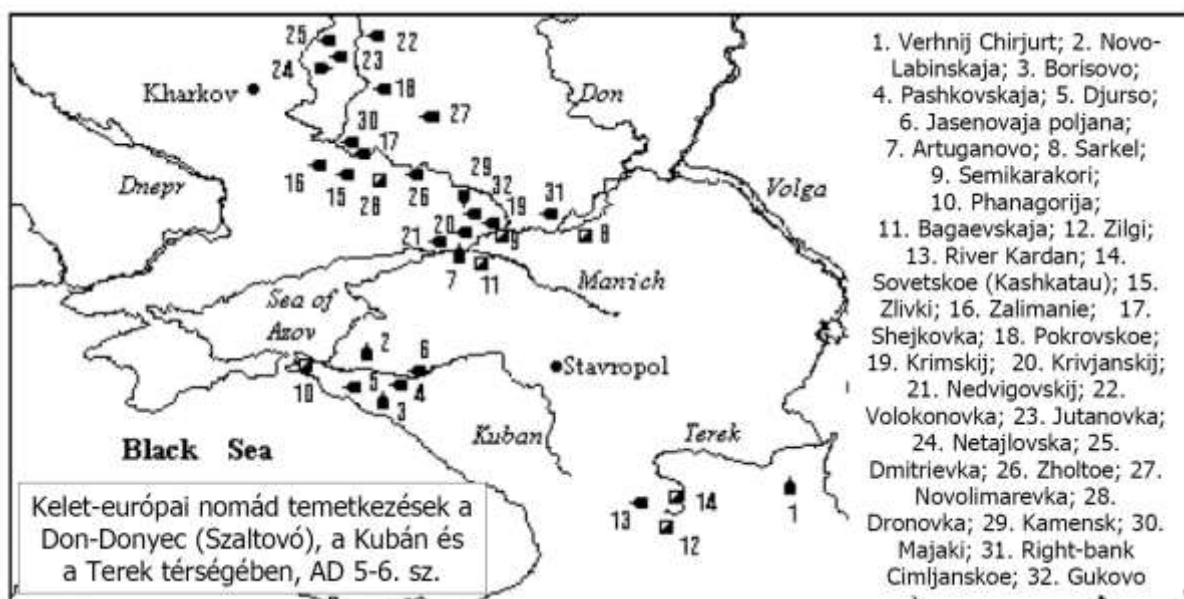
Keleti ótör. **ujgur** = nyugati gör., szláv **ogur**, **ugor**, törökül **g**-vel, nem q-val, tehát *nem* „oq ur/ar” = nyíl ember/nép, nem magáról a *nyílról* lettek elnevezve, hanem a **törzseket** tekintették „nyilaknak”, s eszerint beszéltek 3-, 5-, 10-, etc. „nyílról”, azaz a törzsek szövetségéről (nyugati türköknél is Tíz Nyíl); a kötegbe fogott nyílvevők együtt törhetetlenek (ld. ogur mondák, pl. Kuvrat és fiai, Theophanes). Lent, balra **ujgur jügur** és **tokuzoguz** (9-oguz, „z”-török ogur) nevek ótörök rovásfeliratról (Orhon, Radloff), és **onogurok**, **uturgurok**, **kuturgurok** (10-, 30- és 9-ogurok) görögül, Kelet-Európában (Agathias III.5, Procopios DBG IV.5)

ᠤᠭᠤᠷᠤᠵᠤᠭᠤᠷᠤ
ᠤᠯᠤᠭᠤᠷᠤᠵᠤᠭᠤᠷᠤ

Ὀνογούρων
Οὐτούργουροι
Κουτούργουροι

Török számnevek: 1 = *bir*, 2 = *iki*, 3 = *ücs* („utigur”), 4 = *dört*, 5 = *bes* („bittugor”, baskir), 6 = *alti* („altziagri”), 7 = *jedi* („dentumoger”), 8 = *szekizi* (szekiri), 9 = *dokuz* (dokur/tokur, „kutrigur”), 10 = *on* (onogur), 30 = *otuz* (otur, „utrigur), & „saragur” = fehér ogur

- Szabirok/szavárdok elszakadása 800 k., maradék **2** magyar törzs, Megyer és Nyék + **5** ogur törzs = **7**, + **3** „kabar”/chorezmi törzs = **10**, így *lettünk* szám szerint „**on**-ogurok”, azaz 10-ogurok, „**hungarusok**” (Anon. szerint is csak a külföldiek által használt nevünk, utalva ezzel az ogur csatlakozókra, bár a Hungaria, ungri elnevezések származhattak a Tiszántúlt korábban elfoglaló onogur-bolgároktól is)
- Anon.: **hétmagyarok**, „*dentumogeri*”, nem a „Donról”, mert ez a Tanais szláv neve, hanem tör. *jedi* = 7-ből lett a honf. előtti önmegnevezésünk, az **ogur** csatlakozás eredményeképpen (DAI 37, 38, vö. Anon. 5., a vérszerződésről)

Jerney János az Azovi-tenger mentén azonosította a *De adm. imp.* (DAI) által említett Levédiát, az ogur-magyarok honfoglalás előtti szállásterületét (Chingilus = Csinhul, Chidmas = Tokmak folyók, vö. Anon. „Dentumogeri”, tör. *jedi* = hét számnévből „hétmagyarok”); innen költöztünk át a Dnyepertől nyugatra, Etelközbe (tör. folyamköz, DAI), a 9. század közepe táján

KARTE DER BUDDHISTISCHEN RUINENSTÄTTEN BEI TURFAN

neu entworfen von
ALBERT HERRMANN

Maßstab 1:600 000

— Hauptwege mit Telegraph
— andere Wege
■ ummauerte Städte
○ Dörfer, Halteplätze
□ Befestigungen
— heutige untere Siedelungs-
grenze
▲ alte Siedelungen
▲ Ruinenhögel (nach A. Stein)
● buddhistische Höhlenklöster
▲ Türme aus Lehmziegel
(Tura)
Höhen in Meter

In „Auf Hellas Spuren in
Ostturkistan“, A. von Le Coq

Turfán környékén (2. Ujgur Kaganátus egykori területe) egyes török helynevekben ma is megtaláljuk a Taksony, Tátony, Tura, s talán a kende neveinket (Toqsun, Ta-tun, Tura, Kindik)

4. Két nyugati forrás az Árpád-ház kincseinek kiviteléről

Ipolyi Arnold: *Magyar Mythologia*, Bp., 1854., pp.505-506:

1071. évnél, Hersfeldi Lambert Krónikája:

notatum autem... (lat.) – Meg kell jegyezni, hogy ... ezt [a kardot] azután Magyarország királynéja, Salamon király anyja [Anasztázia, kijevei nhgnő] Bajorország hercegének, Ottonnak [Nordheimi] ajándékozta [1063-ban], kinek tanácsára és segítségével a király fiát atyai trónjára visszahelyezte... etc. **Forrás:** *Capitularis regum Francorum*, Hrsg. Georg Heinrich Pertz, 1835, Monum. Germ. Hist., Hannover, 7, 185. (Id. még Pauler I, 112, Dümmerth)

1272. évnél, Münchener Arany Krónika:

rex Romanorum... (lat.) – A német-római császár [Rudolf] az említett [IV.] László királynak minden várost és erődítményt megígért, a cseh király [II. Ottokár] pedig Magyarország említett királyának visszaadta az összes kincset és ékességet, tudniillik a két koronát, a jogart, a díszes korsót, s Attila sok más felmérhetetlen értékű ékszerét, amelyeket valamikor László király nagynénje [Anna hgnő, IV. Béla leánya 1270-ben] vitt magával [Prágába, Ottokárhoz] **Forrás:** Joseph Hormayr, 1807-1808, Hist.-statist. Archiv für Süddeutschland, Frankfurt-Leipzig, p. 827, 77. inc. auct. chron. (Id. még Pauler II, 281, és Dümmerth)

Az utóbbi forrásadat a prágai Szt. István kardra vonatkozhat (egyenes, kétélű kard, László Gy., 1975, vö. honf. kori normann típusú kardok, Szob-Kiserdő, Bp.-Erzsébet-híd), a másik az Árpád-szabljára, melyet 1794-ig Aachenben őriztek, 1801-ben vitték Bécsbe, ám egyik fegyver sem került még haza (a szablya másolata a szegedi Móra F. Múzeumban látható)

5. A Magyar Nemzet Szent Kardjának mítikus és történeti jelentősége

Az Árpád-szablya az eredeti, kultikus rendeltetése, és a magyar népszellem harcos-vadász karaktere miatt a magyarság Szent Kardjának tekinthető, szellemünk, „szánk” kardjának szimbóluma, a világos megkülönböztető képességé, mellyel mindenkor az Igazságot keressük, védelmezzük (Ján. Jel. 2,16). Hazatérése felettébb kívánatos volna, hasonlóan a Bécsben őrzött másik nemzeti ereklyénkhez, a Turul-mondánkat többszörösen megjelenítő Nagyszentmiklósi kincshez, melyekért cserébe szívesen odaadjuk a Budai Vár (Nemzeti Galéria) alatt lévő Nádori Kriptában felejtett lakóit, a 234 esztendő Habsburg-elnyomás utolsó mementóit – mielőtt folytatnák a beköltözést... (Z.T.Cs.)

Bibliográfia

- Bálint Cs.: Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolata
- Csiky Gergely: Avar fegyverek (doktori értekezés)
- Dümmerth D.: Az Árpádok nyomában, Álmos az áldozat
- Fettich N.: A honfoglaló magyarság fémművessége
- Ipolyi A.: Magyar Mythologia, Koronázási jelvények
- Jerney János Keleti utazása 1844-45
- Koryakova-Epimakhov: The Urals and Western Siberia
- László Gy.: A honfoglaló magyar nép élete
- Pauler Gy.: A magyar nemzet története, I-II.
- Polgár Sz.: A 8-10. századi Kelet-Európa története
- Grünwedel: Alt-Kutscha, Altbuddhistische Kultstätten
- Le Coq: Buddhistische Spätantike, Chotscho
(www.dsr.nii.ac.jp, az Ujgur Kaganátus emlékei)
- Zacharow-Arendt: Studia Levedica 1935
- Z. Tóth Cs.: 9-10. századi ujgur falképek a Tarim-medencéből (Bezeklik)

Munkácsy Mihály: Árpád fejedelem